

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Местецкий Я., Сигал Б., Георгиевский Г. Жилищное хозяйство Украины. Харьков, 1929. 166 с.
2. Матеріали до відчиту про діяльність Вінницької міської ради VIII-го скликання з жовтня 1928 року до жовтня 1930 р. Вінниця, 1930. С. 21.
3. Робітнича газета «Пролетар». 1929. №10.
4. Державний архів Вінницької області (далі – ДАВіО). Ф. Р-151, оп. 1, спр. 4, 141 арк.
5. Там само, спр. 13, 112 арк.
6. Там само, спр. 20, 142 арк.
7. Жилое строительство в городских поселениях / ЦСУ СССР. Москва, 1927. 48 с.
8. ДАВіО, ф. Р-151, оп. 1, спр. 244, 186 арк.
9. Стрільбицький. Про житлову кризу та житлове будівництво // Робітничий край. 1929. 18 січ.
10. Україна. 1929 : стат. щорічник / ЦСУ УСРР. Харків, 1929. С. 123.
11. ДАВіО, ф. Р-151, оп. 1, спр. 54, 318 арк.
12. Бируля О. Архітектурна історія Вінниці. Вінниця, 1930. 68 с.
13. Вінниця : іст. нарис / відп. ред. В. О. Птущенко. Вінниця, 1964. 354с.

Сергій Калитко

ВНЕСОК А.Т. ДАВИДЮКА У ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНИХ РЕПРЕСІЙ 30-40-Х РР. XX СТ.

Анотація. *Стаття присвячена висвітленню життєвого шляху та наукової діяльності доктора історичних наук, професора Анатолія Трохимовича Давидюка. Предметом уваги є дослідження А. Т. Давидюком причин та механізмів здійснення політичних репресій на Вінниччині, зокрема в роки «Великого терору», процесу реабілітації жертв свавілля.*

Ключові слова: *політичні репресії, Вінниччина, «Великий терор», фальсифікація звинувачень, реабілітація.*

Sergiy Kalytko

A. T. DAVYDYUK'S CONTRIBUTION TO THE STUDY OF POLITICAL REPRESSIONS IN THE 30S-40S OF THE 20TH CENTURY

Abstract. *The article is devoted to highlighting the life path and scientific activities of Doctor of Historical Sciences, Professor Anatoly Trokhymovych Davydyuk. The subject of attention is A. T. Davydyuk's study of the causes and mechanisms of political repressions in Vinnytsia, in particular during the years of the "Great Terror", the process of rehabilitation of victims of arbitrariness.*

Keywords: *political repressions, Vinnytsia, "Great Terror", falsification of accusations, rehabilitation.*

В літературі з історії Східного Поділля значне місце займає доробок доктора історичних наук, професора Анатолія Трохимовича Давидюка. Його праці не знайшли достатнього відображення в спеціальній літературі. Мета повідомлення – дещо заповнити цю прогалину.

А. Давидюк народився 15 червня 1938 року у селі Дашківці Літинського району Вінницької області в селянській родині. Батько – тракторист, мати – колгоспниця. Після закінчення середньої школи у 1956–1960 рр. отримав вищу освіту у Кзил-Ординському державному педагогічному інституті (Казахстан). У подальшому працював учителем історії і географії Брусленівської восьмирічної школи на Вінниччині, відбув військову службу. Після цього повернувся до рідного краю, був вихователем у Гайсинській школі-інтернаті.

В 1966-1969 рр. працював у комсомольських та партійних органах Вінницької області.

З 1969 по 1972 рр. навчався в аспірантурі Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка. У 1973 р. захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата, а в 1988 р. – доктора історичних наук. У 1989 р. А. Давидюку було присвоєно звання професора.

Після навчання в аспірантурі працював на посаді старшого викладача Вінницького політехнічного інституту, з 1973 р. – доцента Вінницького державного педагогічного інституту. В 1981–2002 рр. – завідував кафедрою суспільних наук Вінницького державного медичного інституту імені М. Пирогова (нині національний медичний університет). З вересня 2002 р. працював професором цієї ж кафедри.

А. Т. Давидюк брав активну участь у громадському житті: був заступником голови редакційної колегії книги «Звіт пам'яток історії та культури. Вінницька область», членом редакційної колегії книги «Реабілітовані історією. Вінницька область», а також членом редакційної колегії газети «Подолія».

Трагічно загинув в дорожньо-транспортній пригоді під колесами автомобіля 11 жовтня 2002 р.

А. Давидюк – автор понад 60 наукових праць, зокрема монографії з проблем суспільно-політичної активності робітників України в 20–30-х рр. XX ст., співавтор кількох колективних монографій. Слід зазначити, що праці, опубліковані до 1991 р., відповідали домінуючим у радянському суспільстві компартійним ідеологемам.

По-іншому особистість науковця розкрилася після 24 серпня 1991 р. Він не тільки відразу прийняв незалежність, але й розпочав енергійну активну діяльність по утвердженню державності у своїй професійній сфері, висвітлюючи історичні події, приховувані в радянські часи.

Події Української революції 1917–1921 рр. в регіоні відображено в документальному нарисі про голову Подільського губернського революційного комітету у 1920 р. Миколу Козицького.

Науковець спростував радянську версію про його героїчну смерть у бою з українськими повстанцями. Спираючись на спогади, А. Давидюк стверджує факт самогубства М. Козицького при втечі з Вінниці разом з головою губернської ЧК В. Вільгруде–Соколовим. Дорогою, коли він зрозумів, що зустрівся не з червоноармійцями, то застрілився. Докладно показано статки радянських можновладців, набуті завдяки реквізиції [1, с. 33–34, 38].

Наукове обдарування А. Давидюка особливо проявилось при дослідженні складної важливої проблеми політичних репресій в Україні й на Поділлі в 20–50-х рр. XX ст. Його перу належать декілька десятків наукових статей та нарисів, публікацій в періодичній пресі, в яких автор прагнув розкрити систему масового знищення невинних людей, всляко сприяв відновленню їх чесного імені. Найбільш повно його творчий доробок увійшов до двох збірок, виданих у Вінниці – прижиттєвої «Жертви червоного терору» та посмертної «Лікарська гекатомба» [2, 1].

Варто зазначити, що на початку 90-х рр. минулого століття ця тема мала драгливий характер. В СРСР фактичне табу на її висвітлення було порушено лише в роки горбачовської перебудови. З'явилися публікації московських авторів, більшість з яких причини репресій пов'язували з особою Й. Сталіна і торкалися лише окремих елементів механізму репресивної машини.

В незалежній Україні стали доступними для вивчення більшість раніше засекречених документів з цієї проблеми. Проте окремі історики не поспішали їх досліджувати, дехто вичікував, як повернеться вектор політичного розвитку. А. Давидюк відразу розпочав активно і цілеспрямовано вивчати проблему політичних репресій на регіональному рівні, насамперед, на матеріалах архівно-слідчих справ каральних органів. Також він використовував нечисленні, в той період, збірники документів, спогадів в'язнів ГУЛАГу, які вижили, публікації науковців.

Абсолютна більшість осіб, про яких він веде мову, були виправдані, реабілітовані ще за часів радянської влади. Ця обставина свідчить про неупередженість автора.

Дослідник висвітлює здійснення політичних репресій на Вінничині на тлі діяльності вищого радянського керівництва, яке відразу після свого приходу до влади розглядало їх як засіб управління суспільством.

Вчений на матеріалах Вінниччини прагнув відтворити технологію репресій у часи «Великого терору».

Грунтовно досліджено поширену практику творення енкаведистами неіснуючих організацій, які вони визначали як контрреволюційні, терористичні, шпигунські тощо.

Насамперед виконувалися накази вищого керівництва з Москви та республіканського з Києва про ліквідацію місцевих структур так званих антирадянських організацій. Також запопадливі співробітники органів НКВД вигадували та потому «викривали» подібні об'єднання, що начебто існували лише у регіоні. Адже вище керівництво заохочувало ініціативу обласних управлінь НКВД про збільшення чисельності заарештованих для перевиконання заздалегідь визначених для кожної області лімітів, тобто кількості людей, яких передбачалось розстріляти (1 категорія) та ув'язнити в таборах ГУЛАГу (2 категорія). Зокрема, начальник Вінницького управління НКВД у лютому 1938 р. клопотався перед керівництвом відомства у Києві про збільшення ліміту для розгляду Трійкою на 2300 осіб, а саме: 1700 за 1 категорією, 600 – за 2 – ою. [3, с. 18; 4, с. 230–231]. Прикметно, що розстріляти збиралися майже втричі більше, ніж ув'язнити в таборах.

Науковцем висвітлено фабрикацію існування і діяльності на Вінниччині «Української націоналістичної військово-повстанської організації», «контрреволюційної націоналістичної шпигунсько-диверсійної латиської групи», «Польської організації військової», осередків єврейських партій «правий Бунд» і «правий Гехалуц», також «російської визвольної військової спілки», «контрреволюційної групи» колишніх червоних партизанів і втікачів з Бессарабії, що перебувала тоді в складі Румунії та ін. [1, с. 88–91, 125, 129, 144, 160, 174, 226–227, 232, 234, 238; 5, с. 26, 28–29, 34–35, 45, 58–59, 99–100, 114, 125].

Шпигунсько-диверсійною групою оголосили навіть джазовий ансамбль медичного інституту, але змушені були визнати абсурдність звинувачення і звільнити арештованих [1, с. 125, 127–129].

Також у працях А. Давидюка названо ознаки, за якими енкаведисти обирали «учасників» витворених їхньою уявою неіснуючих організацій.

Передусім було використано списки осіб, які в той чи інший спосіб виступали опонентами радянської влади в 1917–1921 рр., зокрема співробітників установ державних утворень незалежної України, військовослужбовців всіх антирадянських формувань – українських, російських білогвардійських тощо.

Наступною категорією громадян, які підлягали арешту, були члени небільшовицьких партій. Це були колишні есери (соціалісти-революціонери), насамперед українські, навіть ті, які згодом вступили до більшовицької партії. Було сфабриковано справу про контрреволюційну антирадянську діяльність у Вінниці сіоністських організацій. Також потенційними «ворогами народу» вважалися члени колишніх російських партій – меншовики (соціал-демократи, які не поділяли поглядів В. Леніна), кадети (конституційно-демократична партія) та інші.

Не залишилися поза увагою особи, які належали до угруповань у більшовицькій партії, що їх сталінське керівництво проголосило ворожими (троцькісти, бухаринці, члени інших опозицій).

Приреченими були ті, хто народився, мав родичів, отримав освіту, особливо вищу, за кордоном, мав там наукові публікації. У більшості випадків у закордон перетворилися ті території колишньої російської імперії, на яких утворилися незалежні держави чи відійшли до складу інших країн.

Найважливіша ознака, за якою здійснювали арешти, полягала у соціальному походженні із заможних верств населення, службовців установ царату, УНР, ЗУНР, Української держави, священнослужителів різних конфесій. Водночас автор наводить відомості про репресії вихідців з селян-бідняків.

Обов'язково арештовувалися ті, хто перебував у службових стосунках з раніше репресованими та кого обмовили на допитах.

Така ж доля чекала багатьох членів родин та родичів арештованих, особливо високопосадовців. Їх ув'язнювали в табори «жінок чи членів родин зрадників батьківщини».

Поширеними були звинувачення у антирадянській агітації та пропаганді, у шкідництві на підприємствах народного господарства, в установах, медичних закладах тощо [1, с. 70, 81, 117–118, 125, 129, 134–135, 137, 139, 155, 185, 226, 230–231; 5, с. 18, 36, 45–47, 100–101, 104–105, 112–114, 127].

Жертвами репресій були люди різних національностей і з різних соціальних прошарків.

Особливу увагу А. Давидюк приділив переслідуванням викладачів і студентів Вінницького медичного інституту, медичних працівників – лікарів, фельдшерів міста та області.

Проаналізовано справи перших ректорів (за тогочасним найменуванням директор) інституту, зокрема ув'язнених – О. Смолянської (росіянка), Г. Бріліанта (єврей.), розстріляного М. Васильця (українець), а також розстріляних професора Я. Лейбовича (єврей) та викладача О. Пивовинського, асистента А. Лопату.

Серед жертв репресій були студенти: євреї А. Райзман, Б. Клецперман, українці – Васильчук, Т. Романенко, Ф. Садовський; латиш Ф. Транін; поляк А. Календар, яких також позбавили життя та чимало ув'язнених у таборах ГУЛАГу – євреї Й. Альтерман, М. Гробе, Д. Васерштром, Ф. Флакман; українці М. Боровик, П. Драгомерецький, Г. Белінський. С. Гладкий, М. Володимірів, Г. Волковинський, М. Козак; росіянин Б. Чернецький; поляк Щавинський та інші [1, с. 182, 226, 238; 5, с. 7–9, 13–20, 22–24, 26–30, 36, 47].

За неповними відомостями, як вказує А.Т. Давидюк, у 1937–1939 рр. репресували 65 співробітників інституту – директорів, завідувачів кафедр, професорів, доцентів, асистентів, лаборантів, студентів [1, с. 248].

Докладно висвітлено трагічні долі розстріляних лікарів міста та області Л. Федорова, угорця В. Кеменя, українців А. Кушніренка, О. Личаченка, євреїв Л. Шойхета, Г. Бортника, Р. Рапопорта (фармацевт), німців Р. Гергарда та Т. Пекур.

Кривавий погром було влаштовано в тогочасному Томашпільському районі. Там розстріляли фельдшерів – литовця В. Анджієвського, українців П. Шевченка, М. Юркова, Н. Мельничука, М. Вознюка, К. Іванця, А. Заболотного, завідувачів сільських амбулаторій – В. Десятника, П. Глухова, Л. Сорокочука. У табори запроторили акушерку Д. Попель-Бурдейну та дезинфектора санітарної станції А. Заболотного [5, с. 100–107, 112–114, 116–117].

Окрім медичних працівників науковець висвітлював репресії серед інших верств населення. Так показано обставини розправи і з Романом – сином класика української літератури М. Коцюбинського. У листопаді 1934 р. його позбавили праці на посаді директора музею свого батька у Вінниці. Причиною стало звинувачення брата Юрія, відомого діяча більшовицької партії, у приналежності до «контрреволюційної троцькістської організації». Відречення від брата, виїзд з Вінниці, праця на заводі не врятували Романа від арешту 9 грудня 1936 р. та розстрілу 27 вересня 1937 р. як керівника підпільної терористичної організації [1, с. 47, 55].

Науковець зробив вдалу спробу дослідити проблему поєднання економічних та політичних репресій у боротьбі влади з українським селянством. На прикладі селянина Г. Крука показано переслідування і, зрештою, нищення людей, які відстоювали свої погляди і спосіб життя, що відрізнялися від силоміць нав'язуваних владою. Колишній наймит власною працею утримував господарство, сплачував усі податки та висловлював свою думку щодо дій влади. Незважаючи на позбавлення волі на два роки у 1929 р., конфіскацію всього майна при розкуркуленні у 1930 р., трьохрічне ув'язнення у табори ГУЛАГу в 1931 р., він після повернення в рідне село Дашківці відмовився вступати до колгоспу. Праця у власному господарстві приносила більший прибуток, ніж у колгоспі. Саме тому після арешту 21 серпня 1938 р. за постановою трійкою управління НКВД його розстріляли 25 жовтня 1938 р. [2, с. 205, 2010, 2013, 220].

Науковець був одним із небагатьох, хто привернув увагу до долі дітей репресованих, яких теж не оминула доля батьків. Про це йдеться у праці про Немирівський дитячий будинок.

Загалом у публікаціях А. Давидюка висвітлено трагічну долю більше 150 людей.

А. Давидюк називає імена енкаведистів – безпосередніх виконавців репресивної політики влади, показує методи їх діяльності.

Більшість з них, аж до начальника обласного управління НКВД, мали початкову – «нижчу», як вони писали в анкетах, освіту [1, с. 224]. Архівні та опубліковані документи підтверджують оцінку дослідником особистих якостей та інтелектуального рівня цих осіб [3, с. 122–123, 125–127].

Дослідник детально висвітлює місце і роль тортур у ході слідства, що почасти набирали садистського характеру. Енкаведисти вправлялись у вигадуванні способів мордування допитуваних, щоб ті зізналися у здійсненні неіснуючих злочинів. Окрім звичайного побиття

кулаками і ногами, застосовувалося раптове зіштовхування зі стільця, що призводило до травм хребта та внутрішніх органів («аэроплан», «петушок»). Також практикувалося побиття дубовою ніжкою стільця, загорнутого в газету («чтение газеты»), ребром важкої лінійки, виламування зубів тощо. При втраті свідомості арештованого відливали водою і продовжували допит. Інсценізувалися розстріли біля ями на кладовищі. Нічні допити позбавляли сну, оскільки вдень в камері заборонялося лежати. Залякували загрозою арешту дружини, дітей. Все це відбивалося на фізичному стані та психіці людей.

Нещадні катування змушували безвинних людей визнавати свою участь у міфічних підпільних організаціях, мету діяльності яких формулювали співробітники НКВС, залежно від свого рівня освіти та вимог свого керівництва. За їх відомостями у Вінниці та області діяло досить багато шпигунів Німеччини, Польщі, Румунії, Угорщини, Англії та навіть Японії. Начебто, окрім вивідування військових, економічних таємниць, вони прикладали чимало зусиль для повалення радянської влади, вбивства більшовицьких керівників, відновлення незалежної української держави. У випадку війни вони мали здійснювати диверсії на військових та економічних об'єктах, розповсюджувати інфекційні захворювання такі як тиф [1, с. 89–91, 94–95, 97, 99–102, 116, 119–121, 135, 139–144, 168, 231; 5, с. 19, 37–39, 42, 114].

Наведені факти «фізичного впливу» на арештованих під час слідства строго документовані. Окрім свідчень жертв, автор спирався на покази самих енкаведистів, коли вони опинилися в статусі арештованих.

Найвище керівництво в Москві, як завжди це робилося, прибирали виконавців та свідків злочинів, скоєних за їх розпорядженням. У вересні 1936 р. відбулася заміна наркома внутрішніх справ СРСР Г. Ягоди на Н. Єжова. Його наступником на цій посаді у листопаді 1938 р. став Л. Берія. Ці зміни супроводжувалися арештами та розстрілами співробітників органів НКВД. В 1938 р. це здійснювалося як політична кампанія по «боротьбі з порушеннями соціалістичної законності». Щодо вінницьких енкаведистів то ті, які належали до середньої та нижчої ланки, відбулися мінімальними покараннями. А. Давидюк відзначає, що окремі з них, найбільш затяті, здійснили самогубство очікуючи застосування до себе засобів, що використовували самі.

Науковець не лише висвітлював події, а й відтворив психологічну атмосферу в тогочасному суспільстві. Його зацікавлення викликала мотивація поведінки осіб, яких він називав «активістами червоного терору». На його думку, цю категорію складали громадяни СРСР, які добровільно використовували каральні органи для отримання власної вигоди, зокрема кар'єрного просування, розправи над опонентами, особистої помсти, задовольняючи при цьому свої амбітні, індивідуально-психологічні потреби. Головним знаряддям активістів були доноси до органів безпеки, які там залюбки використовувалися для фабрикації справ.

Широкого поширення доноси набрали з середини 30-х рр. XX ст., в період розгортання масових політичних репресій. Цьому сприяла шалена політична кампанія по боротьбі з «дворушниками, шпигунами, шкідниками», розгорнута вищим керівництвом країни. Газети, радіо заповнили матеріали про так звані судові процеси над колишніми членами більшовицької верхівки та заклики викривати ворогів народу в кожному місті, селі, в установах, колгоспах, на заводах і фабриках.

На «ворогів народу» вище керівництво перекладало вину за власні прорахунки, спрямовувало на них невдоволення населення рівнем життя тощо.

У працях А. Давидюка відображено перебіг цієї кампанії, що набрала в країні істеричного характеру. Ним проаналізовано матеріали московської та місцевої преси, протоколи зборів колективів, зокрема медичного інституту [3, с. 164; 2, с. 62–63, 66–67, 244–245, 250–272; 5, с. 108–112, 119, 125, 128].

«Активісти» надсилали зливу доносів на підозрілих, на їхню думку, осіб, оббріхували чесних людей з метою звернути на себе увагу можновладців та звільнити керівні посади, щоб самим обійняти їх. Так, доцент медичного інституту М. Василець на зборах знято звинувачував директора (за тогочасним найменуванням директора) Г. Бриліант. Сам М. Василець згодом перебував на цій посаді менше року, його теж арештували та розстріляли [1, с. 223–224, 227–230, 238–239; 5, с. 127].

А. Давидюк наводить приклади, віднайдені в документах, які можна було б назвати комічними, коли б не їхнє трагічне завершення. Так, побоюючись, що вступ чоловіка – завідувача сільської амбулаторії до медичного інституту може призвести до розпаду сім'ї, його дружина – фельдшерка подала 2 заяви до органів НКВД про його політичну нелояльність. За 8 днів після арешту чоловіка розстріляли. В аналогічному випадку, завдяки доносу дружини і тещі, без батька залишилося двоє дітей [5, с. 25–26, 105–107].

Докладно висвітлюючи репресивну політику, науковець не залишив без уваги апеляції до вищих органів радянської влади. Жертви та їх родичі клопоталися про перегляд покарання, доводили невинуватість ув'язнених. З такими проханнями зверталися люди з певним рівнем освіченості. Родичам розстріляних за рішеннями позасудових органів – так званих судових трійок управління НКВД в області, «двійок» (наркома внутрішніх справ СРСР та генерального прокурора СРСР) тощо, повідомляли про ув'язнення людей на 10 років без права листування.

Майже всі звернення громадян кваліфікувались як безпідставні. Більшість з них надсилалася для перевірки в органи НКВД, які їх репресували. Обов'язково це стосувалося вже розстріляних людей [2, с. 166; 5, с. 21–24, 49–50, 104].

Після вищезазначеної постанови 1938 р. про «порушення соціалістичної законності» на волю вийшли лише одиниці, тисячі й

тисячі залишалися в таборах, де більшість з них були приречені на повільну смерть через нестерпні умови рабської праці. Більшості звільненим не повернули доброго імені, на родичах залишалося тавро членів сім'ї ворогів народу.

Автор наводить поодинокі випадки зміни міри покарань.

Студент медичного інституту Ф. Мороз, арештований у жовтні 1937 р., домогся звільнення у березні 1940 р. [5, с. 11–13].

За вироком Вінницького обласного суду від 14 серпня 1938 р. у справі Бунду 7 осіб підлягали розстрілу, 4 – тюремному ув'язненню на 10 років, 4 – ув'язненню у виправно-трудових таборах на 10 років, 3 – позбавленню волі на 8 років. Скарги засуджених та їх родичів розглядали Верховний суд Української РСР, судова колегія у кримінальних справах Верховного суду СРСР і дещо пом'якшили міру покарання, зокрема розстріл замінили ув'язненням. 13 квітня 1940 р. Пленум Верховного суду СРСР скасував вирок та всі попередні ухвали та справу припинив. На волю вийшли всі, окрім Я. Блаїваса, який помер під час допиту. Його реабілітували у 1956 р. [1, с. 148–151].

Таке ж, рідкісне на той час, рішення про звільнення всіх засуджених Пленум Верховного суду СРСР ухвалив 3 червня 1941 р. у справі так званої антирадянської української націоналістичної військово-повстанської організації. Було скасовано вирок того ж Вінницького обласного суду від 25 серпня 1938 р. про розстріл 4 осіб та ув'язнення на 10 років у виправно-трудові табори інших 4 осіб та його підтвердження судовою колегією у кримінальних справах Верховного суду СРСР у жовтні та листопаді 1938 р., із заміною розстрілу ув'язненням у виправно-трудових таборах [1, с. 104–106].

Після багатьох звернень Г. Бриліанту 20-річний строк ув'язнення скоротили на 1,5 року. Щоправда він помер у таборах раніше [2, с. 165, 167].

О. Смолянську умовно-достроково звільнили на термін трохи менший 2 років [1, с. 82].

Автор привертає увагу до теми масових розстрілів арештованих, що перебували у в'язницях у 1941 р., на початку війни з Німеччиною [5, с. 64–65].

А. Давидюк подав стислий огляд діяльності медичного інституту у роки війни з Німеччиною 1941–1945 рр., зокрема під час окупації. Засуджується співробітництво деяких викладачів з окупантами. Прикметно, що після вигнання німецьких окупантів їх залишили працювати, а скарали на смерть лише професора Г. Махулько-Горбачевича, який був членом ОУН і відкрито виступав за незалежність України [5, с. 192]. Його родину заслали до Казахстану.

Також А. Давидюк торкався перебігу процесу реабілітації жертв політичних репресій у другій половині 60-х–70-х рр. XX ст. Після офіційного засудження культу особи Сталіна, виправдання жертв репресій не завжди здійснювалося без затримок. В цьому контексті у першій книзі видання «Реабілітовані історією. Вінницька область» містяться документи щодо зволікання з реабілітацією громадян,

особливо тими посадовцями обласної прокуратури, які затверджували безпідставні звинувачення у 30-х рр. XX ст [2, с. 167; 4, с. 497–499, 516–536].

Хоча, А. Давидюк віддавав належне тогочасним поглядам про зв'язок причин репресій з особою Сталіна, проте він одним з перших на Поділлі показав, що за радянськими евфемізмами про помилки і викривлення «соціалістичної законності» приховувалися злочинні дії тогочасної влади.

Загалом А. Давидюк зробив значний внесок у дослідження політичної історії Вінницького регіону 20-30-х рр. XX ст., докладно висвітлив одну з найтрагічніших її сторінок, насамперед «Великого терору».

Життєвий шлях і діяльність А. Давидюка можна охарактеризувати словами видатного історика М. Костомарова: «На дні душі кожного думаючого й недурного українця сплять Виговський, Дорошенко й Мазепа – і прокинуться, коли настане слухний час» [6, с. 318].

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Давидюк А. Т. Жертви червоного терору. Вінниця: Континент – ПРИМ, 2001. 274 с.
2. Давидюк А. Т. Слідча справа Бриліанта Г. Д. //Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського. Серія: Історія: Випуск П. Вінниця, 2000. С. 162–168.
3. Васильєв В., Подкур Р., Радянські карателі. Співробітники НКВС – виконавці «Великого терору» на Поділлі. К.: Видавець В. Захаренко, 2017. 243 с.
4. Реабілітовані історією. Вінницька область. Книга 1. Вінниця.: ДП «ДКФ», 2006. 908 с.
5. Давидюк А. Т. Лікарська гекатомба. Вінниця: ТОВ «Нілан – ЛТД», 2017. 272 с.
6. Полонська-Василенко Н. Історія України: у 2 т. Т. 2. Від середини XVI століття до 1923 року. К.: Либідь, 1992. 608 с.
7. Шаповал Ю., Богунов С., Золотарьов В. та ін. Україна в добу «Великого терору»: 1936–1938 роки. К.: «Либідь», 2009. 540 с.
8. Гальчак С. Д. Розвиток краєзнавства у Східному Поділлі XIX – початку XXI століття. Вінниця: Меркьюрі-Поділля, 2013. 876 с.